

ANADOLU SAHASINA AİT TÜRKÇE İLK KUR'AN TERCÜMELERİ ÜZERİNE BİR BİBLİYOGRAFYA DENEMESİ

İbrahim Kemal YILDIRIM¹

ÖZET

Türklerin İslâmiyet'i kabulüyle birlikte İslâmi eserler de Türk dili sahasındaki yerini almaya başlamıştır. Bu eserler sırasıyla; Kutadgu Bilig, Divân-ı Lügati't Türk, Atabetü'l Hakayık, Divân-ı Hikmet'tir. Bunun yanı sıra Tefsirler, Sûre tefsirleri ve Satırasası tercümelerden oluşan Kur'an tercümeleleri de bu eserlerdendir. Dinî içerikli, didaktik olması ve dönemin özelliklerini yansıması açısından bu eserler oldukça önem taşımaktadır. Satırasası kelime kelime tercüme olan Kur'an tercümeleleri söz varlığı açısından da oldukça önemlidir. İlk örnekleri Karahanlı-Harezmi Türkçesi ile yapılan bu tercümelelere XIV. yüzyıldan itibaren Anadolu sahasında Eski Anadolu Türkçesi ile yapılan tercümeleler de eklenmiştir. Doğu sahasında yapılan Kur'an tercümeleleri ile kıyasladığımızda Anadolu sahasında yapılan tercümeleler sayıca fazladır. Bu eserlerin birçoğunun müellifi ve müstensihisi bilinirken birçoğununki de bilinmemektedir. Tercümeleler üzerine birçok akademik çalışma bulunmasına rağmen hâla üzerine çalışma yapılmamış olanlar da mevcuttur. Bu makalede Anadolu sahasına ait ilk Türkçe Kur'an tercümeleleri üzerine yurt içi ve yurt dışında yapılan çalışmalar ana hatlarıyla değerlendirilecek ve bir bibliyografya denemesi yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: İslamiyet, Kur'an, Kur'an Tercümesi, Eski Anadolu Türkçesi

A BIBLIOGRAPHY EXPERIMENT ON THE FIRST TRANSLATION OF QURAN IN TURKISH TO ANATOLIAN FIELD

ABSTRACT

With the acceptance of Islam by the Turks, Islamic works started to take their place in the field of Turkish language. These works are respectively; Kutadgu Bilig, Divân-ı Lügati't Türk, Atabetü'l Hakayık and Divân-ı Hikmet. In addition to these works, the Qur'an translations consisting of Tafsirs, Sura tafsirs and Interlinear translations are among these works. These works are very important in terms of being religious, didactic and reflecting the characteristics of the period. The first examples of these translations made in Karahanli-Khwarezm Turkish XIV. Since the 19th century, translations of Old Anatolian Turkish in the field of Anatolia have been added. Compared to the Qur'an translations in the Eastern field, the number of translations in the Anatolian field is high. The author and the author of many of these works are known, and many of them are unknown. Although there are many academic studies on translations, there are still others that have not yet been studied. In this article, the studies on the first Turkish Qur'an translations in the field of Anatolia will be evaluated and a bibliography will be done.

Keywords: Islam, Quran, Quran Translation, Old Anatolian Turkish

¹ Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Öğrencisi, ibrahimm.52500@gmail.com.

GİRİŞ

İslamiyet'in Türkler arasında X.yüzyıldan itibaren hızlı bir şekilde yayılması Türk tarihinde yeni bir sayfanın açılmasına neden olmuştur. İslam'ın Türkler arasında hızla yayılması sadece Türkler için değil dünya tarihi açısından da oldukça önemlidir (Şimşek 2018:104).Yeni bir din ve anlayış ile karşılaşan Türkler, bu dinin gereklerini yerine getirmek, ibadetlerini bilinçli olarak yapabilmek ve Kur'an'a uygun bir hayat tarzını benimsemek için Kur'an'ın tercümesine ihtiyaç duymuşlardır. Kur'an dilinin Arapça ve anlaşılması güç olması da Türkler arasında Kur'an'ın Türkçeye tercümesini zorunlu kılmıştır. Bu kutsal metin, önce Samanoğullarından Emir Mansur b. Nuh (H.350-365/ M.961-976) zamanında, Meveraünnehirli âlimlerden kurulan bir heyet tarafından Farsçaya tercüme edilmiştir. Farsçaya yapılan ilk tercüme, Muhammed b. Cerir-i et-Taberi'in 40 ciltlik eserinden hareketle hazırlanmıştır. Bu tefsir, Farçaya çevrilirken kısaltılmış ve Kur'an metni esas alınarak satır arasında Farsçaya çevirisi yapılmıştır (Togan'dan aktaran Kara, 1983:135). Zeki Veledi Togan'a göre Kur'an'ın Türkçeye tercümesi de Farsçaya tercümesi ile aynı zamanda belki de aynı komisyonun Türk üyeleri tarafından yapılmıştır (Togan 1938). Abdülkadir İnan'a göre ise Kur'an'ın Türkçeye tercümesi, Farsçaya tercümesinden yaklaşık bir asır sonra, yani XI. yüzyılın ilk yarısında olmalıdır (İnan 1961:8).

İlk örnekleri Karahanlı-Harezmi Türkçesiyle yapılan (*Rylands, TIEM 73, Orta Asya Kur'an Tefsiri, Özbekistan, Hekimoğlu ve Meşhed Nüshaları*) bu tercümelere XIV. yüzyıldan itibaren Anadolu sahasında Eski Anadolu Türkçesi ile yazılan ve günümüze ulaşan Kur'an Tercümeleri, -Tefsirler, Sûre Tefsirleri ve Satırrası Tercümelere eklenmiştir. Doğu sahasında hazırlanan Kur'an tercümeleri ile de kıyasladığımızda Anadolu sahasında yapılan tercüme sayıca fazladır. Anadolu sahasında hazırlanan bu tercüme, satırrası, tefsir ve sûre tefsiri şeklinde üç yöntemle hazırlanmıştır. Anadolu sahasındaki tercümelemlerden British Library, Bursa, Manisa, Sivas, TIEM 40, Topkapı Nüshaları gibi çok sayıda nüsha satırrası yöntemle oluşturulmuştur. Bu tercümelemlerin pek çoğu Kur'an'ın başından sonuna kadar olan tercümesidir. Bu tercümelemlerin dışında Cevahirü'l-Asdâf ve Ebu'l-Leys es-Semerkandî tefsirleri gibi çeşitli kütüphanelerde çok sayıda yazması bulunan tefsirler de mevcuttur. Sûre tefsirleri de bu dönemde oldukça fazladır. Bu tefsirlerde, yalnızca Kur'an'ın bir cüzünün veya bir suresinin tefsiri yapılmaktadır. Kısa sûrelerin tefsirlerinden yazılış tarihi bilinen en eskisi (H.730/ M.1333), Orhan Bey'in oğlu Süleyman Paşa için yazılan *Tebareke Tefsiri*dir. Dil ve kültür tarihi açısından oldukça önemli olan bu eserler üzerine çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Eldeki bilgilere göre Eski Anadolu Türkçesinin ilk evresi olan Selçuklular zamanında Kur'an tercümelemlerine rastlanılmamakta, Kur'an'ın Eski Anadolu Türkçesine Tercümesi Selçuklulardan sonra Beylikler döneminde rastlanılmaktadır (Özkan 2010: 517).

Anadolu sahasında üzerinde çalışma yapılan Satırrası tercümelemler, British Library, TIEM 40, Sivas, Bursa, Manisa, Kayseri, Önder, Leiden, Berlin Nüshaları ve Topkapı Sarayı Müzesi Koğuşlar Kitaplığı K.252; tefsirler, Ebu'l Leys Semerkandî Tefsiri/ Enfesü'l Cevâhir, Cevâhirü'l Asdâf ve Tefsirü'l Aynü'l Hayat. Sure tefsirleri; Yasin Suresi tefsirleri, İhlas Suresi tefsirleri, Tebâreke tefsiri, Fatıha tefsirleri, Amme tefsirleri, Sure-i Araf tefsiri ve En'am Suresi Tefsirinden oluşmaktadır.

Türkçe ilk Kur'an Tercümelere üzerine hazırlanan iki bibliyografya bulunmaktadır. Bunlardan ilki Sağol (bk. Sağol 1997) tarafından hazırlanan *Kur'an'ın Türkçe Tercüme ve Tefsirleri Üzerinde Yapılan Çalışmalar* başlıklı bibliyografyadır. Sağol, bu çalışmasında 107 çalışmanın künyesi ve içeriği hakkında bilgi vermektedir. Bir diğere bibliyografya ise Şimşek'e attir. Şimşek (bk. Şimşek 2018); *Türkçe İlk Kur'an Tercümelere Üzerine Açıklamalı Bir Bibliyografya Denemesi* başlıklı çalışmasında Karahanlı- Harezmi dönemine ait (Rylands, TİEM 73, Orta Asya Kur'an Tefsiri, Özbekistan, Hekimoğlu ve Meşhed Nüshaları) nüshalar hakkında hazırlanan 181 çalışmanın künyesini verip ilgili nüshalar özelinde yapılan çalışmaları genel hatlarıyla değerelemiştir.

Şimşek tarafından hazırlanan bibliyografya Karahanlı-Harezmi Türkçesi nüshaları ile sınırlıdır. Sağol tarafından hazırlanan bibliyografyanın üzerinden ise 22 yıl geçmiştir. Bizim hazırladığımız bibliyografya, Sağol tarafından hazırlanan bibliyografyanın Anadolu sahası özelinde genişletilmiş hâlidir. Çalışmamızda Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait *Kur'an Tercümelere, Tefsirler, Sûre Tefsirleri* üzerine Türkiye'de ve yurt dışında yapılan akademik çalışmalar hakkında bir bibliyografya denemesi yapılacaktır. Çalışma, Anadolu sahasında hazırlanan Türkçe Kur'an tercümelere ile sınırlıdır. Buna göre, Doğu sahasında hazırlanmış Rylands, TİEM 73, Orta Asya Kur'an Tefsiri, Özbekistan ve Meşhed Nüshaları ile Çağatay Türkçesi Kur'an Tefsiri vd. tefsirler ve Karışık Dilli Kur'an tercümelere bu çalışmanın kapsamı dışındadır. Hazırladığımız bibliyografya; 1. Yüksek lisans tezleri; 2. Doktora tezleri; 3. Makaleler ve Bildiriler; 4. Kitaplar şeklindedir. Aynı zamanda her bölümde, araştırmacının çalışmayı daha kolay tespit etmesi için soyadı esasına uygun şekilde sıralama yapılmıştır.

DEĞERLENDİRME

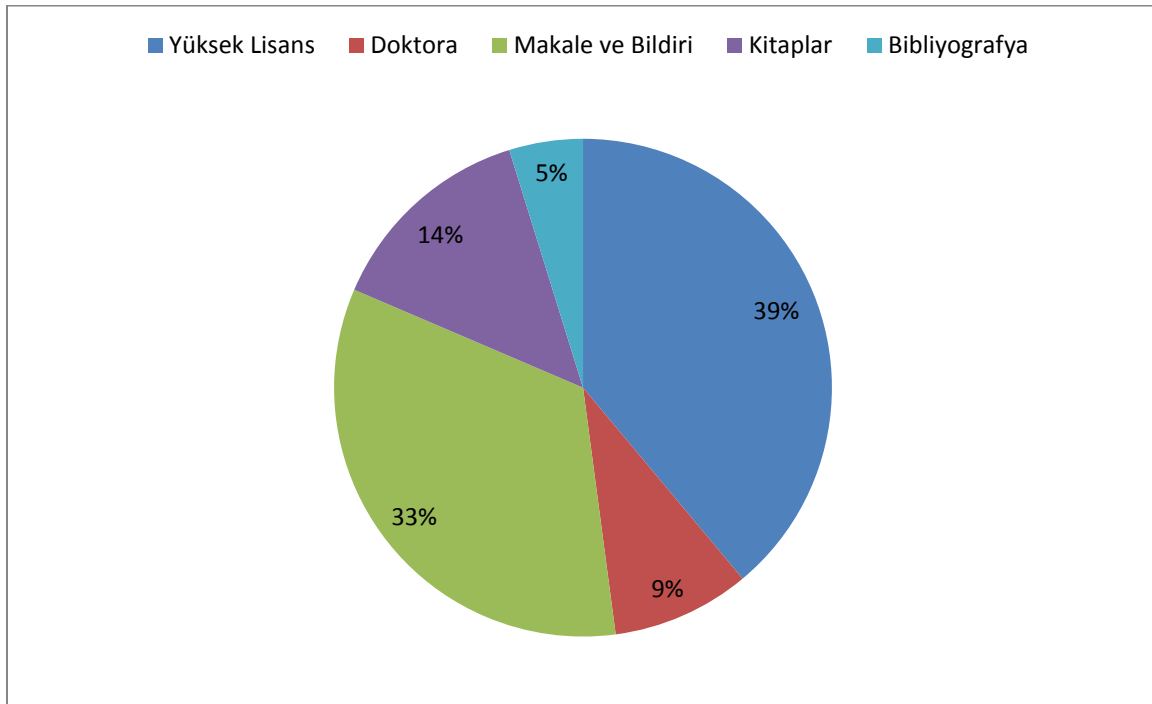
Hazırladığımız Bibliyografyada 167 çalışmanın künyesi bulunmaktadır. Anadolu sahası Türkçe Kur'an tercümelere üzerine yapılan çalışmaların çok büyük bir kısmı yüksek lisans tezlerinden oluşmaktadır (65 çalışma). Çalışmaların sayısal dağılımı şöyledir:

- Yüksek Lisans Tezi (65)
- Doktora tezi (15)
- Bildiri ve Makale (56)
- Kitap (23)
- Bibliyografya (8)

Anadolu sahası Türkçe Kur'an tercümelere üzerine yapılan çalışmalarda genellikle eserlerin metin yayınlarına odaklanılmıştır. Hazırladığımız bibliyografyaya göre, metin neşri sözlük ve tıpkıbasımdan oluşan 59 çalışma yapılmıştır. Nüshaların dil özellikleri 41 çalışmada ele alınmıştır. Nüshaların birbiri ile karşılaştırılması hususunda ise yalnızca 5 çalışma vardır. Hazırladığımız bibliyografyaya göre 62 çalışma nüshaları genel hatlarıyla tanıtan değerelendirme yazılarıdır. Eski Anadolu Türkçesi Dönemi Türkçe Kur'an tercümelereinin ilk örnekleri XIV. yy'a

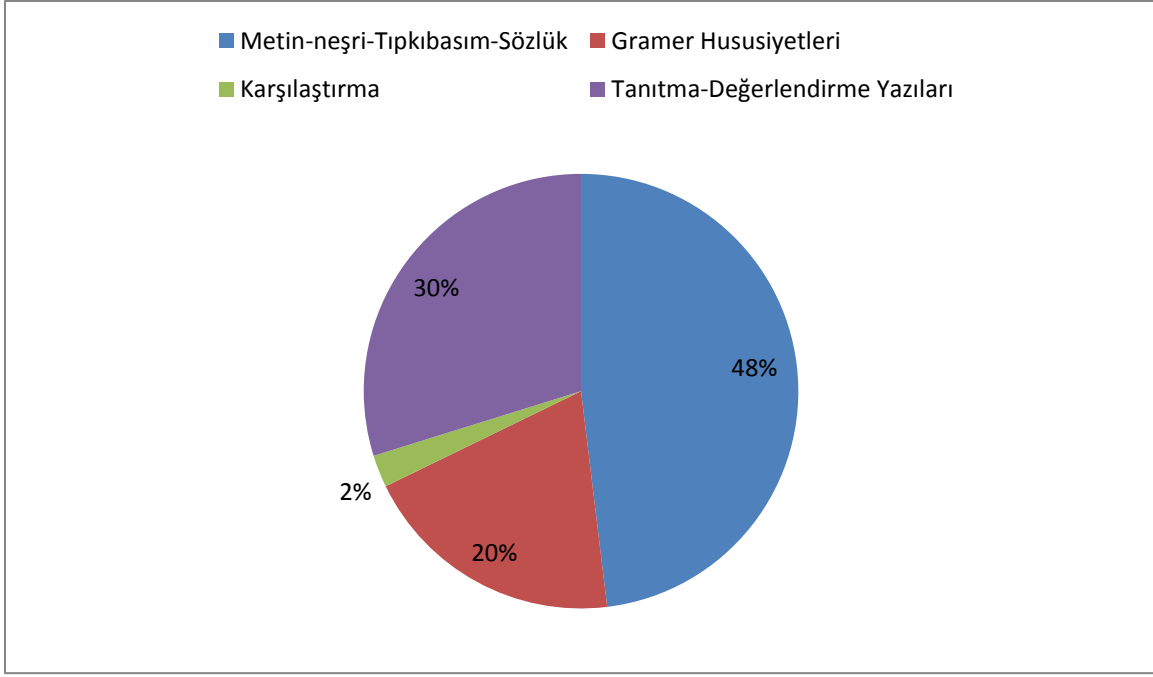

aittir. Bu dönemde yapılmış olan tercümelere Arapça ve Farsçadan satıraltına kelime kelime tercüme edilerek oluşturulmuştur. İlk dönemlerde Kur'an'ın tam çevirisine rastlanılamamıştır. Daha çok kısa surelerin tefsirlerine rastlanılmaktadır (Fatiha suresi tefsiri, İhlas suresi tefsiri, Yasin suresi tefsiri gibi). Eski Anadolu Türkçesi Döneminde – Satırasası tercümelere, tefsirler, sure tefsirleri- üzerine birçok çalışma mevcuttur. Bu tercümelere üzerine oldukça fazla çalışma yapılmış olsa da bu çalışmaların genel mahiyeti metin yayımlarından ve tanıtım yazılarından oluşmaktadır. Bu çalışmalarda nüshaların dil özellikleri genel hatlarıyla açıklanmış, Eski Anadolu Türkçesi Döneminin diğer eserleriyle benzerlik ve farklılıkları üzerine durulmamıştır. Nüshaların söz varlığını karşılaştırmalı ve bütüncül olarak inceleyen tek çalışma İsmail SÖKMEN tarafından hazırlanan *Satıraltı Kur'an Tercümelereinin Karşılaştırmalı Söz Varlığı*, adlı çalışmadır. Yine hazırladığımız bibliyografya incelendiğinde, Kur'an'ın Doğu sahasına yapılan tercümelere ile Batı sahasına yapılan tercümelere karşılaştırmalı olarak inceleyen çalışmaların azlığı dikkat çekmektedir. Hazırladığımız bibliyografyadan hareketle Eski Anadolu Türkçesi Kur'an tercümelere üzerine oldukça fazla çalışmanın var olduğu söylenebilir. Daha üzerinde durulması ve çalışılması gereken birçok tercüme ve telif eser incelenmek üzere raflarda korunmaktadır.

Şekil 1. Bibliyografyada yer alan çalışmaların yüzdeleri dağılımı.

Şekil 2. Bibliyografya çalışmasının ayrıştırlmış yüzdeleri dağılımı.

YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMALARI

- 1) AKAR, A. (1992), *Eski Anadolu Türkçesiyle Yazılmış Satır Arası Bir Kur'an Tercümesi*, s.53b-105b, (Gramer- Metin- Sözlük), Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sivas.
- 2) AKCAN, Y. (2013), *Eski Anadolu Türkçesi Satır-Arası Kur'an Tercümesi*, (Giriş-Metin-Dizin), Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans), Niğde.
- 3) AKÇAY, Y. (2005), *Mustafa Bin Muhammed'in İhlâs Suresi Tefsiri*,(Giriş-İnceleme-Metin- Ekler Dizinli Sözlük-Tıpkıbasım), Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kütahya.
- 4) AKSU, R. (2006), *Ahmed-i Dai Tercüme-i Tefsir-i Ebu'l Leys-i Semerkandi Hicr, Nahl, İsrâ Sureleri*, (68b/19-114b/11), (Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım), Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- 5) AKTAŞ, Y. (2008), *Ahmed-i Dai Tercüme-i Tefsir-i Ebu'l Leys-i Semerkandi (141/233a-243a),(142/1a-35a)*, (Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım), Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- 6) ALAKESE, A. (2002), *Ahmed-i Dai Tercüme-i Tefsir-i Ebu'l Leys-i Semerkandi Tercümesi*, (197b-231b Yaprakları Arasında), *Mâ'ide Suresi*, (Dil İncelemesi, Metin, Dizin), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- 7) ALJUBORİ, O. (2014), *Batı Türkçesi Dönemine Ait Kuran Tercümelerinde Fil*, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Antalya.
- 8) ALMAZBEK, J. (2005), *XIV yüzyılda Yazılmış Bir Yasin Suresi Tefsiri Üzerine Dil İncelemesi*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul.
- 9) AL-NAQOEEB, D. (2014), *Batı Türkçesi Dönemine Ait Kur'an Tercümelerinde - İsim*, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Antalya.
- 10) ALPER, M. (1998), *Eski Anadolu Türkçesiyle Yazılmış Satırlar Arası Bir Kur'an Çevirisi*, (Metin-Gramer-Sözlük), (217a-267b), Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sivas.
- 11) AY, Y. (2007), *Ahmed-i Dai Tercüme-i Tefsir-i Ebu'l Leys-i Semerkandi Tercümesi*, (143/50a-103b), (Giriş-Metin- Dizin- Tıpkıbasım), Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.

- 12) AYHAN, V. (2007), *Eski Anadolu Türkçesiyle Yazılmış Satırlar Arası Bir Kur'an Çevirisi, (Gramer-Metin-Sözlük), (245b-320a)*, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sivas.
- 13) BAKIRCI, F. (2008), *Tefsir'ül Kur'an (80b-120b), (Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*, (Yüksek Lisans Tezi), Mimar Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Edebiyatı Bölümü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Dili Bilim Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- 14) BUDAK, A. (2002), *Tercüme-i Tefsir-i Ebü'l-Leys es-Semerkandi (45b-91a) (Giriş-Metin-Dizin)*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- 15) ÇAVDAR, Y. (2005), *Tebâreke (Sûretü'l-Mulk) Tefsiri (Metin-İnceleme-Dizin-Tıpkıbasım), (1a-64a)*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya.
- 16) ÇETMİLİ, C. D. (2018), *Tercüme-i Tefsir-i Ebu'l Leys es Semerkandî: Mümtetine, Saff, Cum'a, Mûnâfikûn, Teğabün, Talâk, Tahrim, Mülk Sureleri,(İnceleme-Metin- Dizin-Tıpkıbasım)*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- 17) ÇINAR, D. (2014), *Müellifi Bilinmeyen Bir Sûre Tefsiri (Metin, Dil İncelemesi- Sözlük), (1b-49a)*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- 18) DALKIRAN, H. (2006), *Ahmed-i Dai Tercüme-i Tefsir-i Ebu'l Leys-i Semerkandi, (Yusuf- Ra'd- İbrahim Sureleri), (Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- 19) DAŞDELEN, Ö. (2008), *Ahmed-i Dai Tercüme-i Tefsir-i Ebu'l Leys-i Semerkandi Hicr, Nahl, İsra Sureleri, (Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım), (189b-299a)*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- 20) DELİCE, H. İ. (1992), *Eski Anadolu Türkçesiyle Yazılmış Satır Arası Bir Kur'an Tercümesi, (Gramer-Metin-Çeviri-Sözlük), (105b-170b)*, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Sivas.
- 21) DEMİR, Z. (1987), *İstanbul Kütüphanelerinde Mevcut Matbu ve Yazma Fatıha Tefsirleri*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- 22) DIŞÇI, Ö. (2015), *Tercüme-i Tefsir-i Ebu'l Leys es Semerkandi, (Dizin-Tıpkıbasım)*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.

- 23) DOĞU, A. (1989), *Amme Tefsiri (İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım)*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Konya.
- 24) EMİNOĞLU, E. (1995), *Eski Anadolu Türkçesiyle Yazılmış Satır Arası Bir Kur'an Tercümesi, (Gramer, Metin, Tertip, Sözlük), (171a-245b)*, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Sivas.
- 25) ERTİK, M. (2007), *Ahmed-i Dai Tercüme-i Tefsir-i Ebü'l-Leys es-Semerkandi, (103b-154b), (Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul.
- 26) ESATOĞLU, A. (1987), *"İhlâs Suresi Metni, Dil Özellikleri ve Sözlük" ve "Metinden Örnek Sayfalar"*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- 27) ESKİVAR, BUDAK, İ. (2004), *Eski Anadolu Türkçesiyle Yazılmış Satır Arası Bir Kur'an Tercümesi, (388b-458a)*, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Sivas.
- 28) GEDİK, Ş. (2008), *Ahmed-i Dai Tercüme-i Tefsir-i Ebü'l-Leys es-Semerkandi, (142/82b-142/132a), (Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul.
- 29) GONCA, S. (2002), *Ahmed-i Dai Tercüme-i Tefsir-i Ebu'l-Leys es-Semerkandi Adlı Eserinin A'raf Suresi, (Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- 30) GÖKKAYA, E. (2008), *Ahmed-i Dai Tercüme-i Tefsir-i Ebü'l-Leys es-Semerkandi, (142/132a-142/188a), (Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- 31) GÜL, N. (1995), *Amme Tefsiri, (Metin- İnceleme)*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Samsun.
- 32) GÜNEŞ, İ. (2005), *Mecma'ul –Envar, Ravzat'ul Envar ve Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Satır arası İlk Kur'an Tercümesine göre Eski Anadolu Türkçesinde Yapım Ekleri ve Fonksiyonları*, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Niğde.
- 33) GÜRBÜZ, N. (1986), *Mustafa İbni Muhammed Ankaravî Yasin Suresi Tefsiri*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- 34) JARKYNBAEV, A. (2005), *XIV. Yüzyılda Yazılmış Bir Sure Tefsiri Üzerine Dil İncelemesi*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.

- 35) KARA, M. (1987), *Yâsîn Sûresi Tefsiri (İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım)*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- 36) KOÇ, H. (2002), *Ahmed-i Dâ'î Tercüme-i Tefsirü'l Kur'an Ebü'l-Leys Semerkandi, (En'am Suresi), (Giriş-Metin-Dizin)*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- 37) KORKMAZ, F. (2000), *Mülk Suresi Tefsiri, (Giriş-Gramer-Metin-Dizin)*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Eski Türk Dili, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- 38) KURUOĞLU, H. (2012), *Kıyas-ı Kur'an (İnceleme- Metin-Dizin), (1a-84b)*, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Niğde.
- 39) KÜPELİ, H. (2006), *Eski Anadolu Türkçesiyle Yazılmış Satırlar Arası Bir Kur'ân Tercümesi (Gramer-Metin-Tertip-Sözlük) [464a-535b]*, Cumhuriyet Üniversitesi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sivas.
- 40) KÜTÜKÇÜ, M.(2006), *Eski Anadolu Türkçesiyle Yazılmış Satır Arası Bir Kur'an Tercümesi, (535b-616b)*, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sivas.
- 41) NİSAR, U. (1987), *Amme Cüz'ü Tefsiri- Mustafa Bin Muhammed (Varak No:121b-143a)*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- 42) ÖLKER, P. (2005), *Tebâreke (Süretü'l-Mülk) Tefsiri, (İnceleme-Metin-Dizin (64b-126b)*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya.
- 43) ÖZCAN, A. (1987), *Tebâreke Tefsiri (Metin-Gramer Notları-Sözlük)*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- 44) ÖZDEMİR, Y. (2000), *Ahmed-i Dâ'î Tercüme-i Tefsirü'l Kur'an Ebü'l-Leys Semerkandi, (Yasin Suresi), (Giriş-Metin-Sözlük)*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- 45) RAHMATZADA, L. (2015), *Müellifi Bilinmeyen Bir Sure Tefsiri (Metin-Dil İncelemesi-Sözlük)*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- 46) SARI, G. (2007), *Ahmed-i Dâ'î Tercüme-i Tefsîr-i Ebu'l Leys-i Semerkandi, (142/35a-82b), (Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- 47) SELÇUK, D. (2009), *Tefsirü'l Kur'an, (1a,40a), (Giriş-Metin-Dizin- Tıpkıbasım)*, Mimar Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Edebiyatı Bölümü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Dili Bilim Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.

- 48) SEZGİN, F. (1997), *14.Yüzyıla Ait Bir Yasin Suresi Tefsiri Üzerinde Sentaks Çalışması*, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı , (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Deniz
- 49) SÖNMEZ, G. (2006), *14. Yüzyılda Yazılmış Mülk Suresi Çevirisi Üzerine Dil İncelemesi (31/b?-61/a)*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- 50) ŞAN, F. (2011), *Üveys b. Hoca Osmân b. Emîr İlyâs b. Evliyâ'nın Amme Cüzü Üzerinde Dil İncelemesi*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- 51) ŞENTÜRK, S. (2015), *Kısas-ı Kur'ân (172a-270b Varaklar Arası) (İnceleme- Metin-Dizin)*, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Niğde.
- 52) ŞİMŞEK, H. (2006), *Tefsir-ü Sûretül-Mülk (İnceleme-Metin-Dizin)*, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sivas.
- 53) TABAKLAR, Ö. (1987), *Amme Cüz'ü Tefsiri- Mustafa Bin Muhammed (Varak No:111b-121a/143a-154b)*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- 54) TAŞ, İ.(2008). *15. Yüzyıla ait 'Enfesü'l -Cevâhir' Adlı Yazma Üzerinde Dil İncelemesi, (Giriş-İnceleme-Metin- Sözlük)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul.
- 55) TOPALOĞLU, E. (2003). *Ahmed-i Dai Tercüme-i Tefsir-i Ebü'l-Leys es-Semerkandi: Nisa Suresi (Giriş- Metin- Dizin-Tıpkıbasım)*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- 56) TUNA, C. (2016). *Berlin El Yazmaları Kütüphanesi'ndeki Eski Anadolu Türkçesi Satır-Arası Kur'an Tercümesi, (Giriş-Metin)*, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Antalya.
- 57) TÜMKAYA G. N.(2009), *Tefsir'ül Kur'an (40b-80a), (Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Edebiyatı Bölümü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Dili Bilim Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul .
- 58) UĞURSAL, Ü. (2007), *Ahmed-i Dai Tercüme-i Tefsir-i Ebü'l-Leys es-Semerkandi Yûnus ve Hûd Sureleri, (114b/12—151b/01), (Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- 59) VURSUN, P. (2008), *Ahmed-i Dâi Tercüme-i Tefsir-i Ebu'l Leys-i Semerkandi, (142/188b-195b), (143-01a-50a), (Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Türk Dili Bilim Dalı, İstanbul.

- 60) YAKUT, C. (2015), *Ebu'l Leys-i Semerkandi Tefsiri Tercümesi Yasin Süresinin Dil Özellikleri*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum.
- 61) YILDIRIM, K. (2011), *Üveys Bin Hoca Osmân Bin Emîr İlyâs Bin Evliyâ'nın Amme Cüzü Tefsiri Üzerine Dil İncelemesi (Vr.202b-268b)*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Yeni Türk Dili Bilim Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- 62) YILDIZ, U. (2004), *Muhammet Oğlu Mustafa'nın XIV. Yüzyılda Yazdığı Çağdaş Tefsirin Dil Yorumu*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- 63) YILMAZ IŞIKCAN, B. (2015), *Kayseri Raşit Efendi Kütüphanesi'ndeki Satır Arası Kur'an Tercümesi 1 a - 216 b (Giriş-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım)*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Yeni Türk Dili Bilim Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri.
- 64) YILMAZ, B. (2002), *Ahmed-i Dai Tercüme-i Tefsir-i Ebü'l-Leys es-Semerkandi Adlı Eserinin Al'i İmran Suresi (Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- 65) YILMAZ, H. (1992), *Eski Anadolu Türkçesiyle Yazılmış Satırlar Arası Bir Kur'an Çevirisi, (Metin-Gramer-Sözlük), (1b-53a)*, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sivas.

DOKTORA ÇALIŞMALARI:

- 66) AHUNDOVA, S. (2012), *Eski Anadolu Türkçesi Alanında Yapılmış Olan Kur'an Tercümesi Cevahirü'l Asdaf Üzerine Dil İncelemesi*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi), İstanbul.
- 67) AYDAR, H. (1993), *Kur'ân-ı Kerîm'in Tercümesi Meselesi*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı, (Doktora tezi), İstanbul.
- 68) BOLAÇ, A. (1987), *En'am ve A'raf Surelerinin Tefsiri ve Dil Özellikleri*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi), Ankara.
- 69) ÇIÇEK, A. (2003), *Ebu'l Leys es Semerkandî Tefsiri Terümesi İlk Üç Surenin Dil Özellikleri, (İnceleme-Metin-Dizin)*, Atatürk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, (Doktora Tezi), Erzurum.
- 70) DEMİR, Z. (1994), *Osmanlı Müfessirleri ve Tefsir Çalışmaları, Kuruluştan X. / XI. Asrın Sonuna Kadar*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Tefsir Bilim Dalı, (Doktora Tezi), İstanbul.
- 71) DUYGULU, N. (1962/63), *Tersir-i Tebareke'nin Gramer Hususiyetleri, (Mustafa b. Mehmet (Ankaralı), (Metin-Gramer-Lügat)*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi), İstanbul.

- 72) ERİMER, K. (1976), *Tebareke Tefsiri, (Metin-İnceleme-Dizin)* Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, (Doktora Tezi) , Ankara.
- 73) GÜL, A. (2014), *British Library Or 9515'teki Türkçe Kur'an Tercümesi,(Giriş-Metin –Notlar-Dizin)*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Dili Bilim Dalı, (Doktora Tezi), Ankara.
- 74) KARABACAK, E. (1992), *Manisa İl Halk Kütüphanesi'ndeki Satır-Arası Kur'an Tercümesi, I: (Giriş-Metin), II: Dizin*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türk Dili Anabilim Dalı, (Doktora Tezi), İstanbul.
- 75) KUYMA, E. (2017), *Eski Anadolu Türkçesi Kur'an Tercümelerinde İnançla İlgili Söz Varlığı İncelemesi*, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, (Doktora Tezi), Ankara
- 76) KÜÇÜK, M. (2001), *Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Satır Arası İlk Kur'an Tercümesi, (İnceleme-Metin- Dizin)*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi), Ankara.
- 77) SÖKMEN, İ. (2016), *Satır Altı Türkçe Kur'an Tercümelerinin Karşılaştırmalı Söz Varlığı*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı, (Doktora Tezi), Ankara.
- 78) ŞİMŞEK, Y. (2017), *Eski Anadolu Türkçesi Satır-Arası Kur'an Tercümesi (Topkapı Nüshası), (Giriş-Metin-Notlar-Dizin)*, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi), Kırıkkale.
- 79) TAŞ, İ. (2016), *Eski Anadolu Türkçesi Eserlerinde 'Tefsirü'l-Lübâb Tercümesi' Üzerine Dil İncelemesi, (Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük)*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Dili Ana Bilim Dalı, (Doktora Tezi), İstanbul.
- 80) UYANIK, İ. (2016), *Doğu ve Batı Türkçeleriyle Yazılmış İlk Tefsirli Kur'an Tercümelerinde Din Terimleri*, (Doktora Tezi), Ondokuzmayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı (Doktora Tezi) Samsun.

MAKALE VE BİLDİRİ :

- 81) AKAR, A. (1994), "Satırarası Bir Kur'an Tercümesinde Türkçe Dini Terimler", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, S.91/ s.54-58.
- 82) AKPINAR, A. (2015), "Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Bilinmeyen Satır Arası Kur'an Tercümesi," *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 10/16 p. 73-96.

- 83) AYDAR, H. (1999), "Türklerde Kur'an Çalışmaları, İstanbul Üniversitesi, *İlahiyat Fakültesi Dergisi*," Issue 1, s. 159-235.
- 84) BLÄSING, U. (2013), "Adina'sız Bir Adina Ertesi, Satır Arası Kur'ân Tercümelerine Dair Yeni Malumat" *Türk Dilleri Araştırmaları*, S. 23, s. 5-28.
- 85) CANBULAT, C. (1952), "XVI. Yüzyıla Ait Türkçe Bir Kur'an Tercümesi" *Türk Dili Dergisi* S.14, s. 85.
- 86) ÇAĞIRAN, Ö. (2013), Prof. Dr. Leylâ Karahan Armağanı, Anonim Tefsirli Kur'an Mealinde Mülkiyet Ekleri, *Gürsoy Ü., Editör, Akçağ* s319-321, Ankara.
- 87) ÇETİN, A. (2006), "Ebu'l -Leys es-Semerkindî Tefsiri'nin Türkçe Tercümesi Üzerine" *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S.22. s.53-101.
- 88) ÇİFTOĞLU- ÇABUK, A. (2014), "Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Tercümelerinde Besmele", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Vol. 9/12, s. 125-141.
- 89) DEVELİ, H. (1998). "Ağız Özellikleri Taşıyan Bir Eski Türkiye Türkçesi Metni, Fatih Tefsiri," *İlmi Araştırmalar Dergisi*, C.6 s.63-81. İstanbul.
- 90) ERDOĞAN, A. (1938), "Kur'an Tercümelerinin Dili Meselesi," *Vakıflar Dergisi*, S.1, s.47.
- 91) İNAN, A. (1952a), "Eski Kur'an Tercümelerinin Dili Meselesi, I" *Türk Dili Dergisi*, S.7, s.325-398
- 92) İNAN, A. (1952b), "Eski Kur'an Tercümelerinin Dili Meselesi II" *Türk Dili Dergisi*, S.9, s.510-512
- 93) İNAN, A. (1961), "Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Tercümeleri Üzerinde Bir İnceleme". Ankara.
- 94) İNAN, A. (1991). Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Tercemeleri Üzerinde Bir İnceleme. Makaleler ve İncelemeler, C. II, *Türk Tarih Kurumu Yayınları*, Ankara.
- 95) KARA. M. (1983), "Doğu ve Batı Türkçesinde Kûr'an Tercüme ve Tefsirleri, *Diyanet İlmi Dergisi*" C.29 S.3 s.25-35
- 96) KESKİOĞLU, O. (1961), "Fatih Devrine Ait İki Kur'an-ı Kerim Tercümesi" *Vakıflar Dergisi* S.IV, s.157-160.
- 97) KÖK, A. - ÜNLÜ S. (2016), "Türkçe İlk Kur'ân Çevirilerinin Tanıklığında Toponomi," *TÜRÜK Uluslararası Dil Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, S. 7, s. 42-103.
- 98) KÖK, A. (2004), Türkçe İlk Kur'ân Çevirilerinde Özel Adlar, V. *Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri, Türk Dil Kurumu Yayınları*, s. 2035-2050.
- 99) KÖK, A. (2009), "Türkçe İlk Kur'ân Çevirilerinde Türlü "Cennet"ler Üzerine", *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 181, s. 181-212.

- 100) KÖKTÜRK, Ş. (2001), "Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Bir Türkçe Kur'an Meal Tefsiri", (Duranlı, M. Çev.), *Türk Dili ve Araştırmaları Yıllığı - Belleten, Türk Dil Kurumu Yayınları*, S.44, s.199-204
- 101) KÜÇÜK, M. (2003), "Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Satır Arası İlk Kur'an Tercümesinde İmla ve Ses Bilgisi", *Türkoloji Dergisi*, C. 16. S. 1, s. 39-72. Ankara.
- 102) KÜÇÜK, M. (2010), "Eski Anadolu Türkçesi Dönemine ait (M.1401) Satır Arası İlk Kur'an Tercümesinde Yapı Bilgisi – Tercüme Tekniği- Söz Varlığı", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, S.17/1 s.121-147.
- 103) MEREDITH-OWENS, G.M, (1957), "Notes on an Old Ottoman Translation of the Kur'an" *Oriens*, C: 10, S. 2, s.258-276.
- 104) MUHAMMED H. (1965), "Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Yazma Tercümelere," *Türkiyat Mecmuası*, S.14, s. 65-80.
- 105) ÖLKER, P.(2008), Beylikler Dönemi Bir Mülk Suresi (Tebâreke) Tefsiri Üzerinde Dil İncelemesi, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.23, s.165, 175. Konya.
- 106) ÖZKAN, M. (2000). "Ahmed-i Dâ'ın Tercüme-i Tefsir –i Ebü'l- Leys es-Semerkindî Mukaddimesi," *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C.29, s.177-188. İstanbul.
- 107) ÖZKAN, M. (2005), "Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Ortaya Konan Kur'an Tercümelere Üzerine I", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, s. 103-115.
- 108) ÖZKAN, M. (2008), "Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Ortaya Konan Kur'an Tercümelere Üzerine", *İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, S.39, 115-159.
- 109) ÖZKAN, M. (2010), "Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Yapılmış Kur'an Tercümelere, *Tarihten Günümüze Kur'an'a Yaklaşımlar*", *İlim Yayma Vakfı Yayınları* s. 516-568, İstanbul.
- 110) ÖZKAN, M. (2010). "Eski Anadolu Türkçesinde Yapılan Sûre Tefsirleri ve Üveys bin Osman'ın Amme Cüzü Tefsiri," *Uluslararası Eski Anadolu Türkçesi Araştırmaları Çalıştay Bildirileri*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, s.315-369
- 111) ÖZKAN, M. (2011), "Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Ortaya Konan Tercümelere Türk Diline Etkisi." *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* S.3, s. 1-64.
- 112) PIRLANTA, İ. (2014), "Kur'an-ı Kerim'in Eski Türkçe ve Osmanlıca Tercüme Sürecine Bir Bakış," *Diyanet İlmî Dergi*. S.50/2, s.69-78.
- 113) SAĞOL YÜKSEKAYA, G. (2005), "Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Çevirilerinde Esmâ-i Hüsna," *Türk Dilleri Araştırmaları*, 15, s. 185-211.

- 114) SERTKAYA, O. F. (2010). "XIV. Yüzyıl Müfessirlerinden Mustafa bin Muhammed'in Sûre Tefsirleri Üzerine," *Uluslararası Eski Anadolu Türkçesi Araştırmaları Çalıştay Bildirileri*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, s.396-432
- 115) SOLMAZ, A. (2016), "Tokat Müzesinde Sergilenen Bir Satır Arası Kur'an Tercümesi", *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, C.2, 439-450.
- 116) SÖKMEN, İ. (2014), "Kur'ân'da Geçen Zevc ve İmrae Kelimeleri Üzerine", *Dil Araştırmaları*, S. 15, s. 121-159.
- 117) ŞİMŞEK, Y. (2016), "Eski Anadolu Türkçesi Satır-Arası Kur'an Tercümesi'nin (Topkapı Nüshası) Sözvarlığı Üzerine Notlar," *Türkoloji Araştırmaları Dergisi* S. 31, s.153-170.
- 118) ŞİMŞEK, Y. (2016), "Hacı Bektaş Veli'nin Fatıha Tefsirinin Bilinmeyen Bir Nüshası," *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, S. 77, s. 235-256
- 119) ŞİMŞEK, Y. (2017), "Eski Anadolu Türkçesi Satır-Arası Kur'an Tercümesi'nin (Topkapı Nüshası) Sözvarlığı Üzerine Notlar II" *Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, S.33, s.69-84
- 120) ŞİMŞEK, Y. (2019), "Satırarası Kur'ân Tercümelerinin Birbiri ile İlgisi Ve Tasnifi Üzerine" *Gazi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* S.24, s.47-65
- 121) TABAKLAR, Ö. (2003), "Anadolu Sahasında Yazılmış Bir Sure Tefsiri," *İlmi Araştırmaları Dergisi*, S.16, s.97-116.
- 122) TAŞ, İ. (2011), "Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Tercüme Edilen Ebu'l-Leys es-Semerkandi Tefsiri'nin Asıl Müellifi ve Tercüme Verilen İsim," *İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, S.41 s. 107-160. İstanbul
- 123) TOGAN, Z. V. (1964). The Earliest Translation of the Qur'an into Turkish, *İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*, IV, s. 1-19; Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul.
- 124) TOKER, M (2015b), "Manisa İl Halk Kütüphanesi 931 Numarada Kayıtlı Satıraltı Kûr'an-ı Kerîm Neşri Üzerinde Bazı Düzeltme Teklifleri," *Selçuk Üniversitesi Yayınları*, s.73-131
- 125) TOKER, M. (2015a), "Manisa İl Halk Kütüphanesi 931 Numarada Kayıtlı Satıraltı Kûr'an-ı Kerîm Tercümesinde Karşılaşılan Bazı Ses ve Şekil Bilgisi Özellikleri," *International Conference On The Changqing World And Social Research 1*. s.833-846
- 126) TOPALOĞLU, A. (1983), "Kur'ân-ı Kerîm'in İlk Türkçe Tercümeleri ve Cevâhirü'l- Asdâf," *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 27, s.58-66
- 127) TOPALOĞLU, A. (1986), "Cevahirü'l-Asdaf Üzerinde Yapılan Çalışmalar ve Zajackowski'nin Eserleri," *Türklük Dünyası Araştırmaları*, S.2, s.161-183

- 128) ÜNLÜ, S. – DURGUNAY, B. (2016), "Tarihî Türk Dilinin Yabancı Kavramları Karşılıamada Yetkinliđi: Ashâb Kavramının Türkçe İlk Kur'an Çevirilerindeki Karşılıkları," *TEKE Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, S. 5 (4), s. 1490-1531.
- 129) ÜNLÜ, S. (2007), "İlk Türkçe Kur'an Tercümelerinde Geçen "Gün" Kavramı Üzerine" *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 7, s. 33-78.
- 130) ÜNLÜ, S. (2007), "İlk Türkçe Kur'an Tercümelerinde Geçen Bazı Özel Adlar Üzerine," *Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, C. 7, S. 1, s. 143-182.
- 131) ÜNLÜ, S. (2007), "İlk Türkçe Kur'an Tercümelerine Göre Esmâ-ı Hüsnâ," *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 16, S. 2, s. 1-63.
- 132) ÜNLÜ, S. (2007), "Kur'an-ı Kerim'in Türkçeye Çevrilmesi Ve İlk Türkçe Kur'an Tercümelere," *Dini Araştırmalar Dergisi*, C.9, s. 9-57.
- 133) ÜNLÜ, S. (2011b), "İlk Türkçe Kur'an Tercümelerinde Uhrevi Yer Adları," *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Vol. 6, s. 985-1032.
- 134) ÜŞENMEZ, E. (2011a), "Eski Bir Kur'an Tercümesinin (Özbekistan Nüshası) 15. Yüzyıla Ait Bir Osmanlı Dönemi Kur'an Tercümesiyle Karşılaştırılması," *Osmanlı Toplumunda Kur'an Kültürü Ve Tefsir Çalışmaları*, C. I, İlim Yayma Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 363-383.
- 135) YAZICI, İ. (1992), "Tefsiru Ebi'l-Leys Tercemeleri Hakkında Kısa Bir Araştırma", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 6, s. 79-83. Samsun
- 136) YELTEN, M. (2007). "Eski Anadolu Türkçesi Sahasında Yapılmış Sûre Tefsirlerinin Türk Dili Açısından Önemi," *Uluslararası Osmanlı Türkçesi Öncesi Eski Türkiye Türkçesi Toplantısı Bildiriler*, s.183-209
- 137) YILDIRIM, K. (2012), "Eski Anadolu Türkçesi'ne Ait Bir Tefsirin Üslup Özellikleri," *Turkish Studies, International Periodical For The Languages Literature And History Of Turkish or Turkic*, Volume 7/2 Erzincan, s.1217-1227.

KİTAPLAR:

- 138) AYDAR, H. (2014), *Kur'an-ı Kerim'in Tercümesi Meselesi*, Yeni Zamanlar Yayınları, İstanbul.
- 139) CERRAHOĞLU, İ. (1988), *Tefsir Tarihi*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1/69. Ankara.
- 140) ÇAĞIRAN, Ö. (2011), *İki Şiveli Ve Satır Altı Kur'an Mealinin İlk Şivesi Üzerine Dil İncelemeleri Işığında Eski Anadolu Türkçesi*, Şahsi Yayın, Kastamonu.

- 141) GÜL, A. (2019), British Library Or 9515'Teki Türkçe Kur'an Tercümesi, (Giriş-Metin-Notlar-Dizin), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara
- 142) İNAN, A. (1961), Kur'ân-ı Kerîm'in Türkçe Tercümeleri Üzerine Bir İnceleme, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara..
- 143) KARABACAK, E (1995), An Inter-linear Translation of the Qur'an into Old Anatolian TurkishPart II: Glossary, Cambridge-Boston: Sources of Oriental Languages and Literatures100022, Turkish Sources XX, Harward University The Department of Near Eastern Languages and Civilizations.
- 144) KARABACAK, E. (1994), An Inter-linear Translation of the Qur'an into Old Anatolian Turkish Part I: Introduction and Text, Cambridge-Boston: Sources of Oriental Languages and Literatures 22, Turkish Sources XX, Harward University The Department of Near Eastern Languages and Civilizations
- 145) KARABACAK, E. (2006), Türkçe, Arapça, Farsça Satır Arası Kur'ân Tercümesi British Museum Or 9515, Öncü Kitap, Ankara.
- 146) KARADENİZ, M. (2008), Tefsirü'l Kur'an Ebü'l-Leys Semerkandi, Özgü Yayınları, İstanbul.
- 147) KÜÇÜK, M. (2014), Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Satır Arası İlk Kur'ân Tercümesi. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- 148) SÖKMEN, İ. (2018), Satıraltı Türkçe Kur'an Tercümelerinin Karşılaştırmalı Söz Varlığı. Ankara: Gazi Kitabevi.
- 149) TOKER, M. (2011), Anonim Satır Altı Kur'an Tercümesi I (İnceleme-Metin-Tıpkıbasım Örnekleri), Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya.
- 150) TOKER, M. (2012), Anonim Satır Altı Kur'an Tercümesi II (Dizin) Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya.
- 151) TOPALOĞLU A. (1982), *Cevahirü'l-Asdaf (Giriş-Metin-Sözlük)*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doçentlik Tezi),İstanbul.
- 152) TOPALOĞLU, A. (1976), Muhammed Bin Hamza XV. Yüzyıl Başlarında Yapılmış Kur'an Tercümesi, C. I, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- 153) TOPALOĞLU, A. (1978), Muhammed Bin Hamza XV. Yüzyıl Başlarında Yapılmış Kur'an Tercümesi, C. II, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- 154) TOPALOĞLU, A. (2018), XIV. Yüzyılın Ortalarında Yapılmış Satırarası Kûr'an Tercümesi II(Sözlük), Dergah Yayınları, İstanbul.
- 155) TOPALOĞLU, A. (2018), XIV. Yüzyılın Ortalarında Yapılmış Satırarası Kûr'an Tercümesi I (Metin), Dergah Yayınları, İstanbul.

- 156) TÖREN, H. (2007), Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Amme Cüzü Tefsiri I, (Metin-İnceleme-Tıpkıbasım), Çantay Yayınları, İstanbul.
- 157) TÖREN, H.(2007), Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Amme Cüzü Tefsiri II, Dizin, Çantay Yayınları, İstanbul.
- 158) ÜNLÜ, S. (2012a), Doğu Ve Batı Türkçesi Kur'ân Tercümeleri Sözlüğü, Eğitim Yayınevi, Konya.
- 159) YELTEN, M.(2007), Eski Anadolu Türkçesi Sahasında Yapılmış Süre Tefsirlerinin Türk Dili Açısından Önemi, Uluslararası Osmanlı Türkçesi Öncesi Eski Türkiye Türkçesi Toplantısı Bildiriler, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

BİBLİYOGRAFYA:

- 160) CUNBUR, M. (1959), "Türkçe Kur'ân Tefsir ve Çevirileri Bibliyografyası, "Yeni Yayınlar, C. 4/4, s. 111-124; a.mlf. "Kur'ân-ı Kerim'in Türk Dilinde Basılmış Tercüme ve Tefsirleri," *Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi*, (1961-1962), s. 123-141.
- 161) HAMİDULLAH M. – YAŞAROĞLU M. (1965), Kur'ân-ı Kerim Tarihi ve Türkçe Tercümeler Bibliyografyası, Yağmur Yayınları, İstanbul
- 162) HAMİDULLAH, M. (1965), Kur'an-ı Kerim Tarihi ve Türkçe Tefsirler Bibliyografyası, İstanbul.
- 163) HAMİDULLAH, M. YAŞAROĞLU, M. (1991), Kur'an Tarihi (Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Terceme ve Tefsirleri Bibliyografyası), *Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları*, Ankara.
- 164) SAĞOL, G. (1997), "Kur'an'ın Türkçe Tercüme ve Tefsirleri Üzerinde Yapılan Çalışmalar" *Türklük Araştırmaları Dergisi*, C.8, s.379-396.
- 165) SÜLÜN, M.-ÇELİK, Ö. (1999), Türkiye'de Kur'ân Makaleleri Bibliyografyası, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul
- 166) ŞİMŞEK, Y. (2018), Türkçe ilk Kur'an Tercümeleri Üzerine Açıklamalı Bir Bibliyografya Denemesi, *Türk Dili Konuşan Ülkeler Kurultayı*, Yeni Türkiye, Türk Dili Özel Sayısı, S.99, s.104,125. Ankara.
- 167) YAŞAROĞLU, M. (1939), "Türkçe Kuran ve Hadis Tercümelerinin Bibliyografisi", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi *Türkojoloji (Türk Dili ve Edebiyatı) Birinci Disiplinin Birinci Vazifesi*. İstanbul

